

קיליאנובקה

קיליאנובקה שכנה בפלך פודוליה, בשכנות עם העיירה ליטין, שבעיני תושבי קיליאנובקה נחשבה לעיר ב־ה' הידיעה. וויניצה, העיר הסמוכה ביותר לליטין היתה בעיניהם אחת מערי הממלכה — כרך של ממש. אמנם בעיני יתר תושבי העולם לא היתה ויניצה עיר גדולה, וכשנכבשה על־ידי הגרמנים לא טרחו הללו להתהלל בכיבושה והודיעו רק על „התקדמות צבאותינו“.

בקיליאנובקה, היה רחוב אחד ו־20 בתים, אך עם כל זעירותה היתה עולם מלא לתושביה. בת 12 הייתי כשעזבתי אותה, ואז עזובה כל תושביה. המושבה נוסדה בתקופת „החוטפים“. התיישבה בה קבוצת יהודים, ששרתו תקופה ניכרת בצבא הצאר והובטח להם שבזכות היותם בעלי־אדמה לא יחטפו ילדיהם לצבא.

אמי, פייגה אדלר ע"ה, היתה בת דור שלישי במושבה. אחיותיה נישאו ועברו לישובים אחרים, ואדמת סבי נחלקה בינה ובין אחיה. אבי, מאיר אסטיס, הגיע למושבה מברדיצ'ב. הוא למד חקלאות אצל סבי, נשא את בתו לאשה והתיישב במקום. להורי היתה חלקה בת 250 דיסאיטנה אדמה, מזה כ־50 דונם אדמת ביצה והיתר אדמה חקלאית טובה. את ביתנו עטרו גנים של עצי־פרי וירקות, וחלקת פלחה. היתה לנו רפת, ובה 12 פרות וגם לול אווזים ותרנגולות. גידלנו סלק־סוכר שסופק לבית־החרושת לסוכר בעיר ליג'ני. לעומת הכפרים השכנים ברנביץ, מיידן, נובסליצה ולסרקה היתה קיליאנובקה מושבה משגשגת. כפרים אלה סיפקו לנו פועלים שכירים לחודשי העונה הבוערת ולאיסוף יכול הסלק. גם רועה בא מאחד הכפרים הסמוכים. את החלב שלחנו לליטין, ואת תוצרת החלב (חמאה וגבינה) קנו סוחרים, שבאו מאודיסה וקיוב. חוץ מגנפט ומלח לא נזקקנו לדבר; המשק שלנו סיפק את כל מזונותינו: דגן, חיטה ירקות, פירות, חלב ואף בשר. את העודף מפרי־האדמה כבשנו בחביות שבמרתפים, לשימוש במשך כל ימות השנה. בימי החורף הארוכים ישבנו בבתים, פיטמנו אווזים והכיננו גריסים ומזון קצוץ לפרות. בערבים היינו מתאספים בבית אחד מבני המושבה; המארחים היו מע'ים מן המרתף דלי מלא „קוואסניצעס“ לכיבוד האורחים. הנשים אפו תפוחי־אמה שהוגשו עם כרוב חמוץ או מאפה ממולא כרוב. הילדים ישבו לצד המבוגרים והכיננו שעורים. כל הילדים למדו קרוא וכתוב, תורה וחשבון (ביידיש), אצל „מלמד“. „החדר“ וה„מלמד“ עברו

בתורנות מבית לבית. כל תושב אירח אותם למשך 6-4 שבועות. (אחד
ה"מלמדים" שלנו, הישיש שלמה קוטין, מתגורר היום בחיפה.) כל הילדים
מבני 3 עד 18, ישבו על הספסלים הארוכים ולמדו יחד. המיוחד ב"חדר" זה היה
ש'למדו בו בנים ובנות במשותף.

צמאי'הדעת שבינינו המשיכו לימודיהם בבית'הספר העממי בכפר מיידן
ולאחר מכן עברו לליטין ואף לאודיסה. אחד הבנים, בן משפחת שטרנגס, למד
רפואה בקיוב ועם סיום לימודיו היגר לאמריקה.

חוץ מהלימודים הוטלו על הילדים תפקידים במשק: האכלת הבהמות,
קטיף ועידור, ובעיקר שאיבת'מים מן הבאר שבעמק והעלאתם אל המושבה
ששכנה בהר.

בשבתות וימים טובים החליפו התושבים את בגדי העבודה בקאפוטות של
אטלס והתאספו בבית'הכנסת שעמד במרכז הרחוב, ובו ארון קודש מכוסה פרוכת
קטיפה אדומה רקומה זהב וספר'תורה מקושט. התושבים היו אדוקים בדתם
והקפידו על שמירת המצוות.

מדי פעם בפעם היה מבקר אצלנו יהודי עם קופסה כחולה.
בהשפעתו ביקש אבי למכור את הנחלה ולעלות לארץ'ישראל. אך בינתיים
פרצה מלחמת'העולם הראשונה, כל חייבי'הגיוס — גוייסו. אחי שמואל שרת
שנתיים בחזית וחזר למושבה עם המהפכה. בשובו אירגן קבוצה להגנה עצמית...

הפוגרום כבר נראה באופק. ערב אחד התקיפו הכפריים השכנים את המושבה.
הם אספו את כל התושבים בבית אחד ונעלמו. אחד הילדים התגנב מבעד לחלון
והזעיק את המגינים. רק 3 רובים היו בידיהם, אך ביריותיהם הבריחו את
הפורעים. כעבור 3 ימים באו למושבה שמונה מאנשי הכנופייה ודרשו את הנשק.
מפחד איומיהם פורקה המושבה מנשקה. ימים אחדים לאחר מכן הותקפנו. היה זה
עם ערב, חלק מהתושבים נמלטו ליערות. לעינינו שדדו את ביתנו עד אור
הבוקר. אותנו הושיבו על ספסל בחדר לאחר שאבי סרב להיענות לדרישת
הפורעים: להוריד את בני המשפחה למרתף ולפוצץ שם רימון. אבי הכיר את
הפורעים ואמר להם: "לא האמנתי שאתם, אנשים שלנו, תעוללו לנו כזאת".
הפורעים התנכרו לו ואמרו: "זרים אנו כאן, מקיוב באנו". לפנות בוקר הרגו
הפורעים את אבי ואת שני אחי הגדולים, הי"ד. באותו לילה הרגו הפורעים 10
מתושבי'המושבה. המבוגרים ברחו ליערות ומושבה נשארו רק נשים וילדים.
במשך שלושה חדשים שדדו הפורעים את רכוש המושבה כולה: יבולים,
בעלי'חיים וגרעינים לזריעה — הועברו לכפרים השכנים. אנחנו נדדנו ביערות.
כשהיינו באים לזמן קצר הביתה לקטוף מעצי'הפרי באו אנשי הכנופיות וגרשונו
חזרה ליערות.

כולנו חלינו אך לא שכבנו אף יום אחד ולא קיבלנו כל טפול רפואי.

כשהתאוששנו, התלבשנו כבני-איכרים ונשכרנו לעבוד בשדות הכפרים. לאחר זמנמה עברנו לגור בעיר. כשהתחלף השלטון וה"אדומים" הגיעו — נאסר הרוצח של אבי. אמי נדרשה לבוא ולהעיד במשפטו. שליח בית-המשפט הגיע לביתנו בשבת. אמא פחדה להעיד וסרבה לחלל שבת — אך רב העיירה ליטין דרש ממנה לאזור אומץ והתיר לה לנסוע בשבת. לאחר עדותה הומת הרוצח בירייה בחצר בית-המשפט.

רבים מהגויים ניסו להיבנות מחורבננו. היה בעיר ליטין שוטר (גורדובוי) שהציע לנו לבוא לגור אצלו. הוא הציע לאמא את עזרתו בהוצאת הכלים של פסח מעליית-הבית, וכשאמא הגיעה אתו למקום "נודמנו" שם כאילו במקרה כמה פורעים, שניסו לפגוע באמא. היא ניצלה בגלל השתוללות סוסו של אחד הפורעים. ימים אחדים לאחר-מכן הביא הגורדובוי לאמא תמונות ש"מצא" בביתנו, שמה הלך כדי לזכות ברכושנו, כביכול בהסכמתנו.

אני ואחותי החלטנו לעזוב ארץ זו. בליטין התארגנה קבוצה שהתכוונה לעלות לארץ-ישראל — "הקבוצה הששית" של "החלוץ" האוקראיני. הצטרפתי אליהם. שנים רבות אחר-כך נודע לי, שאחת מאחיותי חזרה והתיישבה בקליאנובקה שהפכה "קולחוז" סובייטי, ושם ישבה עד שנשמדה יהדות אוקראינה על-ידי הנאצים.

בריינה ליכטמן (ירושלים)